

RECENZE

ODKRÝVÁNÍ STARONOVÝCH TÉMAT: FUTURISMUS, PASTERNAK, SPISOVATEL A SEBEVRAŽDA, NĚMCI V RUSKU

Поэзия русского футуризма. Глав. ред. А. С. Кушнер. Новая библиотека поэта, Гуманитарное агентство, «Академический проект», Санкт-Петербург 1999.

Русский футуризм. Теория. Практика. Критика. Воспоминания. Составили: В. Н. Терехина, А. П. Зименков. «Наследие», Москва 1999.

Stanford Slavic Studies, vol. 11:2. *Lazar Fleishman, Hans-Bernd Harder, Sergei Dorzweiler: Boris Pasternaks Lehrjahre.* Neopublikované filozofické koncepty a poznámky Borisa Pasternaka I-II. 1999.

Григорий Чхартишвили: *Писатель и самоубийство. Новое литературное обозрение,* Москва 1999.

Немцы в России. Петербургские немцы. Российская Академия Наук. Санкт-Петербургский Научный Центр, Институт истории естествознания и техники – Санкт-Петербургский филиал. С.-Петербург 1999. Ред.: С. Н. Исклюль, Н. В. Колпакова, Г. И. Смагина.

Rusové se vraceli k futurismu, který před nimi v celistvosti analyzovali zejména v USA a západní, dílem i ve střední Evropě: vraceli se k pramenům a používají osvědčené skupinové členění. I když nelze souhlasit s kdysi oficiálním sovětským postojem k futurismu, z něhož se měli jeho aktéři vydělovat podle ideologického klíče, tento mechanický návrat ke skupinám a jejich manifestům je sice čtenářsky užitečný, ale současně je dokladem jisté rezignace literární vědy na vlastní, niterný (intrinsic) přístup podle vnitřně literární reality: co nám pomůže, že Velimir Chlebnikov, David Burljuk či Alexej Kručonych patřili ke kubofuturistům, když se jejich díla podstatně liší? Nicméně kniha *Poezie ruského futurismu* přináší nejen pozapomenutý básnický materiál, ale také zásadní stať z pera V. Alfonsova (s. 5–66), která sice sine ira et studio mapuje zejména skupinový vývoj tohoto fenoménu, ale také jeho poetiku. Ruští kubofuturisté, egofuturisté, kruh kolem Mezaninu poezie, Centrifuga, Tvorčestvo aj. i autoři mimo skupiny jsou doplňováni manifesty a deklamacemi (Пощечина общественному вкусу, На приезд Маринетты в Россию, Идите к черту, В. Маяковский: Капля дегтя, Труба марсиан, Манифест Летучей Федерации Футуристов, Академия Эгопоэзии, Интуитивная школа, Грамота Интуитивной Ассоциации atd.).

Svazek *Ruský futurismus* je komplexnější nejen rozpětím a celkovým přístupem: kromě skupinového a směrového dělení obsahuje i speciální oddíly věnované futurismu v malířství, divadle a hudbě (D. Burljuk, V. Majakovskij, A. Lur'je, V. Kandinskij, P. Filonov, K. Malevič, O. Rozanova, A. Kručonych a další), futuristům-filologům (V. Šklovskij, R. Jakobson), kritice (N. Gumiljov, A. Benois, V. Chodasevič, Baudoin de Courtenay, V. Brjusov, K. Čukovskij) a memoárům (D. a M. Burljukovi, V. Kamenskij, B. Livšic, V. Bajan, B. Pasternak, V. Šeršeněvič, V. Chlebnikov a další). Je to celistvější pohled, který dává tušit, že futurismus je skvělý také jako objekt interdisciplinárního zkoumání, a to nejen umění, ale celého duchovnědného komplexu.

Ve dvou svazcích se americko-německá publikace dosud nepublikovaných Pasternakových filozofických konceptů a komentářů dostává k současnému čtenáři i k pasternakovskému badateli:

právě to umožní nový pohled na umělcovy artefakty, totiž na to, kterak se v nich zrcadlí jeho filozofické zájmy v Moskvě a Marburgu, například učebnice G. I. Čelpakova, studium Huma, Špeta, Rickerta, Brentana, Husserla, Schellinga, Platóna, Cohena, Spinozy, Descartesa či Leibnize. Ukazuje se, že Pasternakovy zájmy překračovaly často z filozofie k psychologii a náboženství, a zůstává dosud poněkud záhadou, proč se rozhodl pro poezii právě v Mexce filozofie Marburgu.

Kniha G. Čchartišviliho se nezabývá novým tématem: navíc název pokrývá pouze jednu část práce, neboť první kapitoly jsou věnovány obecně člověku a sebevraždě (Человек и самоубийство). Autor tu probírá historii otázky od antiky po novověk, o němž oprávněně mluví jako o věku sebevražd: ve futurologickém závěru vidí budoucnost lidstva osvobozeného od chorob pochmurné (nutnost euthanasie) a postupně tu přechází k thanatologii, neboť člověk prý toužil a touží po smrti a otázkou jen zůstává, jak ho potká. Autor líčí také souvislosti náboženství, geografie a sebevraždy a ve finální partii se zabývá spisovatelem, jejichž profesi pokládá z hlediska sebevraždění za mimořádně rizikovou: zdůvodňuje to tím, že tito lidé pohlédli přímo na tragické kořeny lidské existence a dokládá to impozantním soupisem spisovatelů-sebevrahů s jejich portrétem a stručným vyličením okolností sebevraždy. Lze jen litovat, že kniha se bohužel nevyznačuje náležitou vědeckou akribií: postrádáme tu řadu zásadních položek sekundární literatury (není tu ani proslulý Masarykův spis), z poslední doby zejména německou disertaci Alexandra Grafa (Das Selbstmordmotiv in der russischen Prosa des 20. Jahrhunderts, 1996, viz naši recenzi in: *Slavia*, roč. 66, 1997, seš. 2, s. 242–243).

Němci v Rusku je tradiční, byť v minulosti v SSSR potlačované téma. Již úvod, který napsal německý generální konzul v Sankt-Petěrburgu, slavista a rusista Dieter Boden, jenž se roku 1968 etabloval známou prací *Das Amerikabild im russischen Schrifttum bis zum Ende des 19. Jahrhunderts*, naznačuje, že ambiciózní projekt by mohl být kompletován a že zcela oprávněně začíná Němci petrohradskými. Defiluje zde plejáda vědců a kulturních činitelů, kteří vytvářeli v městě nad Něvou duchovní atmosféru od jeho založení roku 1703: současně se ukazuje, jak tradiční, dávné vztahy Ruska a Německa v nových podmínkách ožívají, jak se znovu kultivuje ona úloha Němců jako těch, kteří svou mocenskou úlohu od časů Alexeje Michajloviče realizují jako poradci skrze jinou mocnost. Toto spojení přineslo významné hodnoty a na ty se zde upozorňuje, ale nelze nepřipomenout, že vedlo také ke konfliktům, které v určitých situacích propukaly. Sborník – byť převážně historický, technický a přírodovědný – je dokladem postupujícího rusko-německého sblížování: jde o proces přirozený, kreativní a užitečný, neboť jej lze chápat v rámci komplexních evropských aktivit.

Ivo Pospíšil

DĚJINY LITERATUR ZÁPADNÍCH A JIŽNÍCH SLOVANŮ.

Istorija literatur zapadnyh i južnyh slavjan 1–2, Moskva 1997, 886 + 670 s.

Více než sto deset let od vydání známých dvousvazkových Pypinových-Spasovičových Dějin slovanských literatur (*Istorija slavjanskich literatur I.*, 1879, II., 1881) se nyní skupina autorů z Ústavu slavistiky a balkanistiky Ruské akademie věd ujala úkolu sepsat třísvazkové Dějiny literatur západních a jižních Slovanů. První svazek pojednává o období „od pramenů do poloviny 18. stol.“, druhý zahrnuje „druhou polovinu 18. stol. do 80. let 19. stol.“. Zamýšlený třetí svazek má zachytit dějiny literatur západních a jižních Slovanů do poloviny 20. stol.

Autoři mohli navázat na monografie, které vznikly v jejich vědecké instituci již dříve: *Očerki istorii bolgarskoj literatury XIX–XX vekov* (1959), *Očerki istorii češskoj literatury XIX–XX vekov* (1963), *Istorija polskoj literatury 1–2* (1968–1969), *Istorija slovackoj literatury* (1970), i na výsledky osmisvazkových Dějin světové literatury (*Istorija vseimnoj literatury*), které vydal jejich sestřský ústav (1984–1994).